

Jaume MENSA I VALLS

CONFRONTACIÓ DE LES TESIS CONDEMNADES
EN LA SENTÈNCIA DE TARRAGONA DE 1316
AMB LES OBRES ESPIRITUALS D'ARNAU DE VILANOVA*

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquestes pàgines és confrontar o contrastar, en la mesura que sigui possible, les tesis afectades per la sentència condemnatòria dels escrits teològics d'Arnau de Vilanova amb els texts corresponents de les seves obres.¹ Els autors de la sentència foren «Gaufridus de Crudillis [Cruilles], [gerens] vices Terrachonae Archiepiscopi Sede vacante» i «frater Johannes de Lotgerio, Inquisitor haereticae pravitatis in regnis et dominio Domini Jacobi, illustris Regis Aragonum», i fou datada a Tarragona el dia 8 de novembre de 1316.² Efectivament, no sempre és possible una tal contrastació, perquè de vegades les obres condemnades no s'han conservat. En algun altre cas no estem segurs

* Aquest article forma part del projecte de recerca «Corpus Digital de la Ciència a la Corona d'Aragó i el seu context llatí i romànic: Arnau de Vilanova», Ministerio de Ciencia e Innovación, FFI2011-29117-C02-02 (FILO).

1. La sentència fou transcrita per primer cop, d'un manuscrit ara perdut del convent dels dominics de Barcelona, per Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, XIX. *Viage a Barcelona y Tarragona*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1851, 321-328; i reproduïda per Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII. Ensayo histórico*, Madrid, M. Murillo, 1879, 222-234 (després passà a diverses edicions de la *Historia de los Heterodoxos*). Vegeu també: Josep BLANCH, *Arxiepiscopologi de la Santa Església metropolitana i primada de Tarragona*. Transcripció i prologació de Joaquim ICART (Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 113-114; Secció Arqueologia i Història, 55-56), Tarragona, Diputació Provincial, 1985 (i, abans, Tarragona, Agrupació de Bibliòfils, 1951), 185-189; i Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova. L'obra espiritual* (Història i societat, 5), València, Diputació provincial de València, 1987, 283-289. N'hi ha traducció al castellà d'Elena CÁNOVAS y Félix PIÑERO, *Arnaldo de Vilanova, Escritos condenados por la Inquisición*. Introducción, traducción y notas de Elena CÁNOVAS y Félix PIÑERO (Biblioteca de Visionarios, Heterodoxos y Marginados, 10), Madrid, Editora Nacional, 1976, 53-68.

2. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 288. Ja en el primer estudi crític sobre Arnau de Vilanova, el de Marcelino Menéndez y Pelayo de l'any 1879 (obra citada en la nota immediatament anterior), i fins als nostres dies (vegeu per exemple la recent biografia arnaldiana de Francisco J. TARAZONA SANTABALBINA, *Arnau de Vilanova* [Colección de Personajes Valencianos, 6], València, Ajuntament, 2009, 102), la informació sobre aquesta sentència ha estat contaminada per confusions i errors sobre la data (per a alguns el dissabte, dia 6 de novembre, per a d'altres el dilluns 8 de novembre) o els seus autors (el Prepòsit de Tarragona, l'Inquisidor, un grup de teòlegs o una assemblea eclesial). En darrer terme (tal com m'ha fet adonar el professor i mestre Josep Perarnau: gràcies de tot cor per aquesta i altres observacions) l'embull prové de confondre el *consilium* o informe previ dels experts amb la sentència pròpiament dita del Prepòsit de Tarragona i l'Inquisidor. Per aquesta raó hem cregut oportú d'afegir un apèndix (*Precisions sobre la data i els autors de la sentència de Tarragona de 1316*) sobre aquesta qüestió al final del nostre article.

de la identitat de l'obra o *incipit* esmentat. En darrer terme, doncs, pretenem analitzar l'ús que feren els signants de la sentència dels textos arnaldians, és a dir, esbrinar si les tesis condemnades són frases extretes de les obres arnaldianes i interpretades d'acord amb els mateixos textos arnaldians, o, si no fos així, si almenys sintetitzen equànimement i objectivament el pensament expressat en els escrits d'Arnau de Vilanova.

El procés inquisitorial de Tarragona contra les obres d'Arnau de Vilanova fou protestat ràpidament i enèrgica per Ramon Conesa, un dels marmessors d'Arnau de Vilanova, perquè «fuerit iuri contrarius et a non suo iudice factus»,³ segons el dret canònic, ja que el papa Climent V havia acceptat els escrits presentats per Arnau de Vilanova i havia reservat a la Santa Seu l'examen i el judici d'aquells escrits.⁴

Efectivament, el 24 d'agost de 1305, Arnau de Vilanova per iniciativa pròpia havia presentat al nou papa Climent V, en audiència pública, les *editiones* «super euangelica ueritate» escrites fins aquell moment, demanant-li:⁵

«Ne tamen mihi arrogare uidear noticiam euangelice ueritatis, dico et confiteor et protestor quod omnia dicta mea in cunctis editionibus prelibatis, offero et presento uobis, ut capiti legitimo sponse Christi et magistro uniuersali cathollicorum, nichil in eis uolens tenere atque sentire nisi quod uestra sanctitas decreuerit tenendum et sentiendum».

El papa va respondre que:⁶

«recipiebat ea et examini ac iudicio suo et sedis apostolice reseruabat. Qua examinatione facta, si inuenirentur eadem opera doctrinam erroneam continere,

3. Roc CHABÀS, *Arnaldo de Vilanova y sus yerros teológicos*, dins *Homenaje a Menéndez y Pelayo. Estudios de erudición española*. Con un prólogo de Juan VALERA, II, Madrid, V. Suárez, 1899, 377. El text també ha estat publicat per Mateu RODRIGO LIZONDO, *La protesta de Valencia de 1318 y otros documentos inéditos referentes a Arnau de Vilanova*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam», 1 (1981), 241-273 (*Protesta*: 259-263). En aquest estudi hom trobarà indicació (i en molts casos transcripció) de la documentació relativa a l'actuació dels marmessors a València, amb un bon estudi introductori. Sobre el testament i la marmessoria, vegeu també: Léopold DELISLE, *Testaments d'Arnaud de Villeneuve et de Raimond Lulle. 20 juillet 1305 et 26 avril 1313*, dins «Journal des Savants», juny, París, Imprimerie Nationale, 1896, 342-355; Fidel FITA, *Notas sobre el testamento de Arnaldo de Vilanova*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», XXVIII (1896), 90-91; Alfred MOREL-FATIO, *Chronique*, dins «Romania», XXV (1896), 479-480; Roc CHABÀS, *El testamento de Arnaldo de Vilanova*, «Boletín de la Real Academia de la Historia», XXVIII (1896), 87-90; Ramon D'ALÒS-MONER, *De la marmessoria d'Arnau de Vilanova*, dins *Miscel·lània Prat de la Riba*, I, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1923, 209-236.

4. En l'acta del notari *Bernardus Caprarii*, estesa per a donar fe de la presentació de les obres d'Arnau de Vilanova al papa Climent V, llegim que Climent V «recipiebat ea et examini ac iudicio suo et sedis apostolice reseruabat»: *Praesentatio Burdigaliae*, Biblioteca Apostòlica Vaticana, Vat. Lat. 3824, f. 261b.

5. ARNALDI DE VILLANOVA, *Praesentatio Burdigaliae*, Vat. Lat. 3824, f. 260d.

6. *Praesentatio Burdigaliae*, Vat. Lat. 3824, f. 261b-c.

tunc ipse dominus papa ea corrigeret et inde faceret quod esset super hiis faciendum. Si autem eadem opera doctrinam inuenirentur habere salubrem et uniuersitati fidelium utilem aut necessariam, [f. 261c] tunc ea dominus papa in gloriam Dei et augmentum nominis ipsius magistri Arnaldi, sollempniter approbaret».

En conseqüència amb aquesta reserva, el 18 de novembre de 1305, Berenguer Fré dol ordenava al rector de Morvedre (País Valencià) de restituir a Gombau de Piles les obres arnaldianes que hom li havia fet lliurar arran dels incidents amb l'inquisidor de València Guillem de Cotlliure i d'absoldre'l *ad cautelam* perquè les obres d'Arnau de Vilanova havien estat sotmeses a la Santa Seu;⁷ i el 21 de desembre de 1311, el cambrer papal Arnau d'Aux, bisbe de Poitiers, recordava als inquisidors de Provença que no podien tirar endavant cap procés contra Arnau de Vilanova per la mateixa raó anterior.⁸

A començaments de setembre de l'any 1311, Arnau de Vilanova s'havia mort sense que hi hagués hagut cap pronunciament per part de la Santa Seu. Climent V va morir el 20 d'abril de 1314 i tot continuava de la mateixa manera, sense aprovació o reprovació dels escrits arnaldians (potser per la raó que Arnau de Vilanova ja era mort). Després de més de dos anys de seu vacant, el 7 d'agost de 1316, Jacques Duèze fou elegit nou papa i fou coronat el 9 de setembre amb el nom de Joan XXII. Encara no dos mesos després, amb les línies del pontificat de Joan XXII poc o molt definides, i l'arquebisbat de Tarragona en situació de seu vacant, el dia 8 de novembre arriba la sentència, precisament a Tarragona.⁹ Efectivament, l'anterior arquebisbe Guillem de Rocabertí havia mort el 25 de febrer de 1315 i encara no havia estat nomenat el nou (Ximeno de Luna, 1317).

Amb l'examen de les obres teològiques d'Arnau de Vilanova reservat no només al papa Climent sinó a la Santa Seu («exami ni ac iudicio suo [és a dir, del Papa] et sedis apostolice reseruabat»),¹⁰ amb la situació de seu vacant a Tar-

7. Sobre Berenguer Fré dol, vegeu la ponència de Francesco Santi publicada en aquest mateix volum.

8. Cf. documents núms. 94 i 95 de MARTÍ DE BARCELONA, *Regesta de documents arnaldians coneguts*, dins «Estudis Franciscans», 47 (1935), 281. El primer dels dos documents fou publicat per Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos españoles*, II. *España romana y visigótica*. Edición preparada por D. Enrique SÁNCHEZ REYES (Edición Nacional de las Obras Completas de Menéndez y Pelayo, XXXVI), Santander, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1947, 309-310. El segon és perdut, però consta la seva existència en la protesta presentada per Ramon Conesa al bisbe de València arran de la publicació de la sentència: Roc CHABÀS, *Arnaldo de Vilanova y sus yerros teológicos*, 377-378. Vegeu, també, Josep PERARNAU I ESPELT, *Problemas i criteris d'autenticitat d'obres espirituals atribuïdes a Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 25-103, especialment l'apartat *La sentència condemnatòria de 1316*, 32-34. En les notes 9 i 11 d'aquest article, hom trobarà les referències documentals i bibliogràfiques corresponents.

9. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 284.

10. *Praesentatio Burdigaliae*, Vat. Lat. 3824, f. 261b.

ragona, només dos mesos després d'encetat el nou pontificat de Joan XXII, i sense disposar, doncs, d'un temps suficient i convenient per a estudiar i poder conèixer amb coneixement de causa les obres d'Arnau de Vilanova, era aquest el moment oportú per emetre una sentència contra les obres teològiques d'Arnau de Vilanova?

No és aquest, però, el nostre tema. Nosaltres ens limitarem sobretot a contrastar les tesis atribuïdes a Arnau de Vilanova en la sentència amb les seves pròpies obres. Roc Chabàs, quan va publicar l'esmentada protesta de Ramon Conesa, va constatar que des d'un punt de vista material els inquisidors van actuar amb «animosidad» y «manía». ¹¹ Comparades amb afirmacions semblants de sant Vicent Ferrer, algunes tesis condemnades d'Arnau de Vilanova es queden curtes. En el decurs del segle XX alguns estudiosos han plantejat dubtes generals sobre l'objectivitat de la sentència i d'altres ho han fet a propòsit d'alguna tesi concreta condemnada. Així, entre els primers, el P. Josep M. Pou i Martí, observa que:

«de la lectura detenida de las obras que de Arnaldo nos quedan, parece poderse admitir una benigna explicación de algunas de las sentencias que al mismo autor le fueron censuradas, sobre todo si sus escritos se consideran no aisladamente, sino unidos entre sí; por lo tanto, quizá deba atenuarse la crudeza de otras que sólo conocemos por el dictamen de sus jueces o escritores algo posteriores». ¹²

També Raoul Manselli, a propòsit de l'estudi i l'edició de la versió italiana (toscana) de l'*Ad priorissam, vel de caritate*, la *Lligó de Narbona* i el *Per ciò che molti...*, però atribuint-li un valor general, feia la següent afirmació: ¹³

«queste condanne non sono tanto il risultato de un chiaro e conscienzioso esame di divergenze teologiche, quanto piuttosto la manifestazione di uno stato d'animo ostile ad Arnaldo, deciso a colpirla memoria ad ogni costo: ciò viene confermato dal fatto che le ostilità, che Arnaldo s'era attirato in vita non cessarono con la sua morte, ma durarono e si estesero ai suoi seguaci, accomunati senz'al-

11. Roc CHABÀS, *Arnaldo de Vilanova y sus yerros teológicos*, 372. Afirmar R. CHABÀS, 372: «En la sentencia del Paborde de Tarragona se ve mucha animosidad contra nuestro Arnaldo. Que haya incorrecciones teológicas en sus escritos, grandes incorrecciones materiales, si se quiere, no lo negaremos; pero hay que juzgarlos en el sentido en que fueron escritos. Aquellas ponderaciones y encarecimientos los tomó el Paborde como proposiciones escuetas, y esto no es lo que intentaba su autor».

12. Josep Maria POU I MARTÍ, *Visionarios, beguinos y fraticelos catalanes (siglos XIII-XV)*, Vic, Editorial Seráfica, 1931, 45; reeditat en edició facsimilar amb una presentació d'A. ABAD, bibliografia de J. MARTÍ MAYOR i estudi introductor de J. M. ARCELUS ULIBARRENA, Madrid, Colegio Cardenal Cisneros, 1991; i encara novament, amb un estudi preliminar d'Albert HAUF I VALLS, a Alacant, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert i Diputació Provincial, 1996.

13. Raoul MANSELLI, *La religiosità d'Arnaldo da Villanova*, dins «Buletino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoniano», 63 (1951), 36.

tro agli Spirituali. Non mi sembra infatti priva di significato la circostanza che nel 1317, poco dopo questa condanna, la tomba di Pietro Olivi, per molti anni circondata di rispettosa venerazione, veniva aperta e le ossa esumate e disperse».

Elena Cánovas i Félix Piñero consideren que les raons dels inquisidors són generalment correctes, però, això no obstant, «se observa una gran animosidad contra Arnaldo, disfrazada de celo pastoral. En efecto, sacan de contexto sus afirmaciones para que resulten más chocantes».¹⁴ Altres estudiosos, com hem dit, han analitzat alguna tesi concreta de la sentència, sovint amb motiu de l'edició de l'obra d'Arnau de Vilanova en qüestió. D'aquests estudis, però, en donarem raó en el lloc corresponent de l'apartat següent.

2. CONFRONTACIÓ DE LES OBRES I LES TESIS CONDEMNADES EN LA SENTÈNCIA DE 1316 AMB LES OBRES D'ARNAU DE VILANOVA

A continuació examinarem les obres i les tesis arnaldianes condemnades en el *consilium* d'experts primer i després en la sentència final del Prebost de Tarragona i de l'Inquisidor, seguint el mateix ordre que dona la sentència, i les confrontarem amb les dades que a hores d'ara ofereixen les obres d'Arnau de Vilanova.

I. *De humilitate et patientia Jesuchristi*, que comença amb les paraules «Filla si la amor natural», perquè «ponit naturam humanam a Deo assumptam, aequallem Deo in omnibus bonis suis, et quod tam alta sit humanitas in Deo quantum divinitas».¹⁵ Aquesta tesi «videtur esse error in fide», perquè res creat pot ésser igualat amb Déu i contradiu les paraules següents del símbol d'Atanasi: «minor Patre secundum humanitatem»;¹⁶ o les que Crist pronuncia en l'*Evangelium* de Joan: «Pater maior me est».¹⁷

Aquesta obra redactada, tal com indica l'*incipit*, en català no sembla que se'ns hagi conservat ni en l'original ni en cap versió. El P. Batllori cregué que calia identificar-la amb l'original de la versió grega que comença amb les

14. Elena CÁNOVAS, Félix PIÑERO, *Nota preliminar a la Sentencia condenatoria de las obras y errores de Arnaldo de Vilanova*, dins ARNALDO DE VILANOVA, *Escritos condenados por la Inquisición*. Introducción, traducción y notas de Elena CÁNOVAS y Félix PIÑERO (Biblioteca de Visionarios, Heterodoxos y Marginados, 10), Madrid, Editora Nacional, 1976, 54.

15. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 285.

16. És una citació literal de l'anomenat símbol d'Atanasi, també conegut com a *Symbolum «Quicumque»*. Cf. H. J. D. DENZINGER, *Enchiridion Symbolorum: definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Edició d'Adolf SCHÖNMETZER, Barcelona, Freiburg, Roma, Herder, 1967, núm. 75; J. N. KELLY, *The Athanasian Creed «Quicumque vult»*, Londres, A. & Ch. Black, 1964; D. MCLEAN, *The Athanasian Creed*, Londres, 1914; A. E. BURN, *The Athanasian Creed and its Early commentaries*, Cambridge, University Press, 1896.

17. Jo XIV, 28.

paraules «Θύγατρο, μέλλετε εἰδέναι»,¹⁸ però Joan Nadal, en la introducció a l'edició de la versió grega de l'obra, afirma: «No ens sembla evident [...] que aquesta sentència faci referència al nostre opuscle», per dues raons: «l'*incipit* no és el mateix» i l'opuscle en versió grega «no dona peu a atribuir a la humanitat de Crist la concessió dels dons preternaturals atorgats a les creatures», com afirmaria la sentència.¹⁹

II. *De fine mundi*, l'*incipit* de la qual és «Entès per vostres paraules», perquè, en el mateix sentit que en l'obra anterior, Arnau de Vilanova afirma que «quam cito anima Christi fuit unita divinitati, statim ipsa anima scivit omnia quae divinitas scit, quia alias non fuisset cum ea una persona, precipue quia scire est circumstantia pertinens ad suppositum individuale, et non ad naturam», tesi que suscita dubtes, ja que «ponit animam Christi scire omnia quae divinitas scit» i «videtur annuere quod in Christo non sit nisi una scientia».²⁰

Fins fa pocs anys, d'aquesta obra, només en sabíem les notícies que n'ofereix la sentència. Josep Perarnau, però, en trobà, identificà, estudià i publicà uns fragments, conservats en un full de farciment de les cobertes d'un volum de l'Arxiu Provincial de Girona (*Protocols notarial. Notaris de Girona, núm. 8 (Guillem des Quer). Pergamins procedents de cobertes*).²¹ Precisament, la identificació fou possible perquè un fragment del full coincideix amb la tesi condemnada de la sentència: «[...] aiustada a la deïtat en Christ no fera ab e[...] circumstància que pertany a la persona o al sopiect individual [...]».²² El fet de no disposar de l'obra sencera i, doncs, de desconèixer el context del fragment ens obliga a la màxima prudència. Constatem, però, que aquesta tesi no fou condemnada categòricament, ans suscità dubtes.

III. *Informatio beguinorum, vel lectio Narbone*, les primeres paraules de la qual són «Tots aquells qui volen fer vida espiritual», perquè afirma:

- a) «quod diabolus ingeniose deviare fecit totum populum christianum a veritate Domini Jesu Christi et evacuavit, quod non dimisit in eo nisi pellem, id est, apparenciam cultus ecclesiastici»;

18. Miquel BATLLORI, *Les versions italianes medievals d'obres religioses de mestre Arnau de Vilanova (ms. G. 3.368 de la Biblioteca Nacional de Florència)*, dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I (1951), 405.

19. ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus octo in graecum sermonem versi (Petropolitanus graecus 113). Nunc primum editi cura et studio Ioannis Nadal et Cañellas, graecitatem textus recensente Dionisio Benetos, moderante Anshario Emm. Mundó* (Union Académique Internationale, Corpus Philosophorum Medii Aevi, Scripta Spiritualia, II), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2002, 183-184.

20. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 285.

21. Josep PERARNAU I ESPELT, *Fragments en català del tractat perdut d'Arnau de Vilanova «De fine mundi» en una disputa entorn de les previsions escatològiques (Vilafranca del Penedès i Barcelona, 1316-1317)*, «Arxiu de Textos Catalans Antics», 7/8 (1988-1989), 282-287.

22. Josep PERARNAU I ESPELT, *Fragments en català...*, 283/18-19.

- b) «quem facit ex usu, et fides quam habet est talis qualis est fides daemonum»;
- c) «et quod totus populus christianus ducitur in infernum»,
- d) «et quod Christiani per singulos status palam vita et moribus et affectibus Christum abnegavere»,
- e) «et quod in toto corpore Christi colegii usque ad verticem a planta pedis non solum vivit, sed regnat et imperat talis apostasia».²³

D'aquestes paraules sembla que es dedueix que no hi ha gràcia en tota l'església militant, la qual afirmació sembla als signants de la sentència temerària i errònia «in fide», perquè el Salvador diu en l'*Evangelí de Mateu*:²⁴ «Ego autem vobiscum sum usque ad consummationem saeculi» i va contra l'article del símbol que afirma «Credo sanctam Ecclesiam catholicam». L'afirmació segons la qual «tota Ecclesia militans dampnaretur» és de la mateixa manera temerària i errònia «in fide», perquè va contra l'article del credo relatiu a la «remissio peccatorum».²⁵

Efectivament, les tres primeres proposicions (a, b i c) atribuïdes a Arnau de Vilanova foren extretes, sembla, del fragment següent de la *Lliçó de Narbona*:²⁶

«E axí aquell diable ginyosament ha desviat tot lo poble dels cristians de la veritat de nostre senyor Jesuchrist e de la sua societat, e ha buydad e no ha lexat sinó lo pèl, ço és la parència del [cultivament] celestial qui fa fe; e ha fe qui és aytal (ço diu sent Jauchme) [com és la del diable, que] bé creu que Déus és veritat, mas no faria res que li haja ensenyat.²⁷ Per ço nostre Senyor compare lo poble dels cristians de aquest temps a hodre posat entre pebre,²⁸ car dedins no ha humor de gràcia ni esperit de vida, e defora és tot ruat, que no-s pot stendre ni scalfar, car neguna karitat no-l scalfa. Per ço, tots los ne mena a infern, segons que diu Ysahies en ço que diu que infern s'és examplat e allergat per rebre los majors e los menors del poble qui ere diputat a ésser [poble] de nostre Senyor».²⁹

23. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286.

24. Mt XXVIII, 20.

25. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286. Cf. Philip SCHAFF, *The Creeds of Christendom, Greek and Latin Creeds*, II, Nova York, Cosimo, 2006 [versió original de l'any 1876], 59.

26. ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1: Escrits religiosos*. A cura de Miquel BATLLORI. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU (Els Nostres Clàssics, A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino, 1947, 164/25-165/16. Abans, *Lliçó de Narbona*, 158/13-14, Arnau de Vilanova havia anunciat: «lo diable ha gitat de carrera e mena a perdició tot lo poble cristià».

27. Iac II, 17.19: «Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semeptipsa» i «Tu credis quoniam unus est Deus: Bene facis: et daemones credunt».

28. Possible referència a Lc V, 37: «Nemo mittit vinum novum in utres veteres».

29. Is V, 14: «Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino; et descendent fortes eius, et populus eius, et sublimes gloriosique eius, ad eum»

La quarta (*d*) i la cinquena (*e*) afirmacions no tenen un referent textual clar en la *Lliçó de Narbona*. Quant a la *d*, la frase més semblant que trobem és: «[lo diable] cascun stament ha amenat a perdició per qualche specialitat en aquel vici». ³⁰ Els estaments esmentats són els «clergues e religiosos e setglars» i el vici, «amar lo setgle» i «guanyar e multiplicar riqueses». ³¹ I la darrera, la cinquena (*e*), és totalment absent en la *Lliçó de Narbona*. En canvi, ambdues frases són extretes al peu de la lletra de l'*Epistola ad Iacobum regem II*. Quan els signants de la sentència condemnen aquesta lletra, però, no diuen res d'aquestes tesis.

Advertim que, de la *Lliçó de Narbona*, els inquisidors no condemnen les tesis extractades, ans dues conseqüències que n'extreuen ells, no Arnau de Vilanova. Aquestes conseqüències són: *a*) «non sit gratia in tota Ecclesia militante», *b*) «Tota Ecclesia militans dampnetur». Cap d'aquestes dues conseqüències és a la *Lliçó de Narbona* ni es dedueix apodícticament de les frases extractades. En la primera de les frases els signants de la sentència, conscients que la conclusió era seva i no d'Arnau de Vilanova, varen utilitzar la fórmula poc compromesa «ex quibus verbis videtur quod», però en la segona l'enllaç és lògicament molt més fort: «sequitur ex hoc». Se segueix però de les expressions arnaldianes «gitar de carrera», «menar a perdició», «enganar e asmar» o la bíblica (Is V, 14) «menar a l'infern», la que li atribueixen els autors de la sentència, és a dir que l'església militant serà condemnada? La desqualificació i reprovaçió d'aquestes dues tesis (*a*, *b*) no sembla que realment toqui cap text d'Arnau de Vilanova.

I les tesis extractades, són d'Arnau de Vilanova? La darrera i la quarta sí, però, d'una altra obra (cf. *infra*), i la primera també. La segona i la tercera són parafrasis de fragments bíblics.

Sembla tenir raó Roc Chabàs quan afirma: «Donde mejor se ve esta manía contra Arnaldo es en la condenación de su *Informatio Beguinorum*». ³²

30. *Lliçó de Narbona*, 159/9-10.

31. *Lliçó de Narbona*, 159/1, 159/23 i 159/2.

32. Roc CHABÀS, *Arnaldo de Vilanova y sus yerros teológicos*, dins *Homenaje a Menéndez y Peláyo. Estudios de erudición española*. Con un prólogo de Juan VALERA, II, Madrid, V. Suárez, 1899, 372. Raoul MANSELLI, *La religiosità d'Arnaldo da Villanova*, dins «Bulettno dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoniano», 63 (1951), 37: «A prescindere dal fatto, come si rileva facilmente, che fra le proposizioni condannate finisce per essere inclusa anche una di san Giacomo, è palese che tutto il senso della frase viene portato a dire che per Arnaldo da Villanova la Chiesa è condannata come infernale, mentre le sue parole nella linea generale del *Trattato* non vogliono dire nulla di più di quanto troviamo ripetutamente detto in altri scrittori di cose spirituali dell'epoca. Manca poi la condanna esplicita della Chiesa militante, come vorrebbe la sentenza: in realtà gli iudici si giovano di un equivoco relativamente alla parola Chiesa, che Arnaldo intende nel senso di complesso di fedeli, e gli inquisitori nel senso di gerarchia ecclesiastica».

IV. *Ad priorissam vel de caritate*, amb l'incipit «Beneyt et loat sia Jesu Christ», perquè afirma que:

- a) «omnes claustrales sunt extra caritatem»,
- b) «et dampnantur», i
- c) «quod omnes religiosi falsificant doctrinam Christi»,

la qual cosa (a, b i c) és temerària i manifestament falsa.³³

L'incipit ens informa que aquesta obra degué ésser escrita originàriament en català. El text català, però, no s'ha conservat.³⁴ En tenim, això sí, una versió italiana-toscana,³⁵ una versió italiana-napolitana³⁶ i una versió grega.³⁷ La versió napolitana, a diferència de la toscana, és completa i molt propera a l'original català.

Pel que fa a les acusacions a i b, els textos al·ludits són:

«Et questa è la causa enna quali especialemente lo enemigo ha engannato en tucty estati le persone claustrali, cosy que a-ssyblanza de bene le ha gittate fora della caritate, et ennanzì que reconoscano li engani, caiuno enne-lo puzo dello inferno, qua a tucti li claustrali fa pensare que deuono amare lor parenti e que zo uole Dyo. Et per occasione de questo, mossardamente li allonga de la caritate et in tale maynera que del tucto ne so fora»;³⁸

33. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286.

34. Vaig confrontar les tesis condemnades de l'*Ad priorissam...* en la sentència de Tarragona amb el text de l'*Ad priorissam...* en el meu *Arnau de Vilanova i les teories medievals de l'amor*. XXI Premi Joan Maragall (Cristianisme i cultura, 73), Barcelona, Cruïlla, 2012, 181-183.

35. Conservada en el còdex G. 3368, f. 29r-42r, de la Biblioteca Nazionale de Florència i publicada per Miquel BATLLORI, *Les versions italianes medievals d'obres religioses de mestre Arnau de Vilanova*, dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I (1951), 411-427, i reproduït per Joan NADAL, dins ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus octo...*, 93-145; i Raoul MANSELLI, *La religiosità d'Arnaldo da Villanova*, dins «Bullettino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoniano», 63 (1951), 60-76.

36. Roma, Collegio dei Francescani Irlandesi di Sant'Isidoro e San Patrizio, 1/58, f. 1-35. El text fou trobat i identificat per Josep PERARNAU i ESPELT, *Troballa de tractats espirituals perduts d'Arnau de Vilanova*, dins «Revista Catalana de Teologia», 1 (1976), 489-512; i Josep PERARNAU, intervenció en la *Tavola rotonda*, dins *Chi erano gli Spirituali*. «Atti del III Convegno Internazionale. Assisi, 16-18 ottobre 1975», Assís, Società Internazionale di Studi Francescani, 1976, 276-287.

37. Joan NADAL, dins ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus octo...*, 93-145. El text grec és acompanyat amb la versió toscana editada per Miquel Batllori.

38. Vist que, d'una banda, entre el text italià-napolità i l'italià-toscà no només no coincideixen sinó que, pel que fa als fragments afectats per la sentència, hi ha diferències significatives; i que, d'altra banda, el text napolità és sens dubte més proper a l'original, citarem (en aquest cas que creiem justificat) el text inèdit napolità, conservat a Roma, Collegio dei Francescani Irlandesi di Sant'Isidoro e San Patrizio, 1/58, f. 9r-v, en comptes de la versió editada per BATLLORI/NADAL. Aprofito l'ocasió per donar les gràcies al prof. Josep Perarnau perquè ja

i

«Per tucte le cose que aucte odito, potete entendre claramente la ueritate de zo que fo dicto in nelo VII° signo de caritate, zo è, que lo enemigo à tanto soptile mente engannati li claustrali, que gitati li-à de lo tucto fora de caritate. E espezialmente quanto allo VII° signo, de lo quali non ao niente en si. Ca tucty so corosy de ademandare e de percazare per loro, e per li loro accostaty carnalmente loro piacere e loro profecto temporale, e non lo piacere e la uolontate de Dyo, ca en tucto laxano et menesprezano e falzano e demmentono la doctrina de nostro singiore Dyo en tucto zo que aucte aodito».³⁹

El referent textual de la *c* és també en aquest segon fragment esmentat.

En primer lloc, constatem que hi ha una diferència entre el text toscà i el napolità pel que fa a la tesi *a*: el napolità i la sentència coincideixen a utilitzar l'expressió «claustrals», en canvi el toscà és més genèric: «falsos religiosos». La tesi *c* de la sentència esmenta els «falsos religiosos», mentre que el text napolità fa ús també dels «claustrals» (en els f. 11r o 16r, per exemple, també ha al·ludit als «falzi religiosy»). El text toscà omet el mot «claustrali» o el canvia per «religiosi». La possibilitat de la condemna rau sens dubte en l'adjectiu «omnes»: Arnau de Vilanova hauria generalitzat. Ara bé, si prenem com a base de confrontació el text més proper a l'original i complet, és a dir, el napolità, constatem que l'«omnes» (o «tucti») només apareix en la frase «a tucti li claustrali fa pensare que deuono amare lor parenti e que zo uole Dyo».⁴⁰ Però aquesta evidentment no és la tesi al·ludida pels signants de la condemna.

fa anys, en ocasió de la meua estada a Roma els cursos 1994-1995 i 1995-1996, em deixà la seva transcripció personal d'aquesta obra. Agraïxo també al P. Pedro Gil, arxiver de l'Arxiu General dels Franciscans de Roma —la institució dipositària provisionalment del còdex—, la promptitud i la generositat amb què m'ha enviat la reproducció digital del manuscrit. Aquesta reproducció m'ha permès de revisar la dita transcripció. Moltes gràcies, doncs! La versió de Miquel Batllori, reproduïda per Joan NADAL, *Tractatus octo...*, 105/173-178, fa: «Et questa è quella cosa nè la quale spetialmente lo inimico à inganate tutte le persone religiose, sì que soto ispetie di bene gli à tutti gittati fuor de la charità, et inançi che riconoschano lo ingano caggiono ne poçço de l'inferno; per ciò che a tutti li religiosi fa pensare che debono amare li loro parenti et che Dio vole questo, et per questa cagione inganevolmente li dilungha da la charitate in tal modo, che del tuto nè sono di fuori».

39. Roma, Sant'Isidoro e San Patrizio, 1/58, f. 24v. L'edició de BATLLORI/NADAL, *Tractatus octo...*, 129/482-488, diu: «Per tutte le sopradette cose si può intendere chiaramente la verità di quello ch'è detto in questo septimo segno de la charitate, cioè che llo nimico à sì sotilmente inghanati li religiosi, c[h]e del tutto gli à gitati ffori della charitate, et spetialmente quanto al setimo segno, del quale no àno niente in sè, per ciò che tutti sono solliciti di cierecare o procaciare, per sè et per li suoi distretti carnalmente, loro piacere et loro utilità tenporale, non il piacere et la volontà di Dio, per ciò che tutti abbandonano et dispregiano e falsano e dismentono la doctrina del nostro signiore Dio in tutto quello che avette udito».

40. Roma, Sant'Isidoro e San Patrizio, 1/58, f. 9r-v.

V. *Apologia*, que comença amb les paraules «Ad ea quae per vestras litteras», perquè «condempnat studium philosophiae, et doctores theologicos qui aliquid de philosophia posuerunt in suis operibus», la qual cosa és temerària i perillosa per a la fe, perquè sembla condemnar Agustí, Jeroni, i altres doctors de l'Església que així ho feren.⁴¹

L'obra és sens dubte l'*Apologia de versutiis atque peruersitatibus pseudotheologorum et religiosorum*, l'incipit de la qual coincideix, certament, amb el de la sentència.⁴² El tema de l'*Apologia...* no és la filosofia, ans uns teòlegs i la seva teologia. Sempre que Arnau de Vilanova s'hi refereix, ho fa en aquest context teològic. Probablement, la frase que, en certa manera, dóna peu a la condemna és:

«predicte assertiones catholice sunt, quia nullo modo innituntur filosoficis documentis, ymo illum processum anathemizant».⁴³

El procés que les predites assercions (arnaldianes) anatematitzen és el de calcular la data de la vinguda de l'Anticrist amb especulacions que no es basin en la Bíblia. Arnau de Vilanova s'està referint al seu propi càlcul.⁴⁴ No hi ha cap anatema contra la filosofia. Els filòsofs són esmentats alguna vegada positivament al costat dels teòlegs i dels sants.⁴⁵ Queda clar, doncs, que no hi ha una condemna absoluta de la filosofia. Però n'hi ha cap de relativa a l'estudi de la filosofia per part de la teologia? La sentència (primera part) no planteja, certament, així la condemna, però la continuació (segona part) podria suggerir aquesta interpretació. Arnau de Vilanova no condemna enlloc l'estudi de la filosofia —per part dels teòlegs— ni els teòlegs «qui aliquid de philosophia posuerunt in suis operibus». La manera de procedir d'Arnau de Vilanova consisteix a confrontar un text bíblic —normalment de les lletres de sant Pau—, amb una actitud o fet atribuït als seus adversaris els teòlegs de París. El text bíblic fa de premissa major, l'actitud o el fet dels adversaris de premissa

41. FRANCESCO SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286.

42. JOSEP PERARNAU I ESPELT, *L'«Apologia de versutiis atque peruersitatibus pseudotheologorum et religiosorum ad magistrum Jacobum Albi, canonicum Dignensem» d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi; i transcripció del «Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus quae fiebant contra "Tractatum Arnaldi De Adventu Antibrusti"»*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 20 (2001), 7-348 (text: 57-151); i, amb la mateixa paginació, dins JOSEP PERARNAU I ESPELT, *Tres textos d'Arnau de Vilanova i un en defensa seva* (Studia Textus, Subsidia, X), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 2002.

43. ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, ed. J. PERARNAU, 68/152-154.

44. En el meu *Arnau de Vilanova, la filosofia i la sentència condemnatòria de les seves obres (Tarragona, 1316)*, dins «Enrahonar. Quaderns de Filosofia», 42 (2009), 21-46, vaig confrontar la tesi de la sentència relativa a l'*Apologia...* amb el text de l'obra. Sintetitzaré a continuació els resultats més destacats. Remeto, doncs, el lector interessat a aquelles pàgines.

45. Cf. ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, ed. J. PERARNAU, 121/1024-122/1026; 132/1177-1180; 134/1226-1227.

menor i la conclusió és el resultat lògic del sil·logisme, expressat normalment en forma de pregunta. Quins són els fets que Arnau de Vilanova atribueix als teòlegs de París o en algun cas als dominics?:

- a) exercitar-se més en consideracions filosòfiques i a demostrar filosòficament la veritat teològica que no pas a edificar el proïsme amb l'estudi del text bíblic i a cercar la pietat i la conversió constant;⁴⁶
- b) dedicar la major part del seu temps a estudiar textos filosòfics;⁴⁷
- c) reflexionar sobre qüestions purament hipotètiques sobre les quals és impossible d'arribar a cap conclusió;⁴⁸
- d) erigir-se en quasi «phytones», multiplicar els problemes, trenar arguments, elaborar sil·logismes;
- e) comentar els textos d'Aristòtil,⁴⁹ i
- f) referit als dominics, al·legar els seus propis autors com si tothom hagués d'acceptar la seva autoritat.⁵⁰

Pot negar algú que aquests judicis de fet concorden amb la praxi d'alguns teòlegs de París d'aquesta època? Encara en vida de Tomàs d'Aquino alguns teòlegs dominicans, ja varen denunciar aquesta praxi.⁵¹

Les conclusions que Arnau de Vilanova extreu dels seus sil·logismes serien tan condemnable com ho fossin les afirmacions de sant Pau sobre els perills de la saviesa purament humana. En aquest punt, les posicions d'Arnau de Vilanova tenen el precedent, entre d'altres, d'Ignasi d'Antioquia, Tacià, Teòfil d'Antioquia, Tertul·lià, Hèrmies, el mateix Jeroni esmentat en la sentència, Bernat de Claresvalls. Sempre que Arnau de Vilanova esmenta sant Jeroni o sant Agustí d'Hipona ho fa amb respecte.

VI. La lletra o el llibel, l'*incipit* de la qual és «Domino suo karissimo», perquè «dampnat totam Ecclesiam».⁵² L'*incipit* coincideix amb l'*Epistola ad Iacobum*

46. ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, ed. J. PERARNAU, 62/60-71.

47. ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, ed. J. PERARNAU, 63/77-84.

48. ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, ed. J. PERARNAU, 63/85-64/95.

49. ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, ed. J. PERARNAU, 64/96-66/130.

50. ARNALDI DE VILANOVA, *Apologia...*, ed. J. PERARNAU, 80/307-81/330.

51. Una de les raons que podria explicar la sortida de París i l'anada a Nàpols de Tomàs d'Aquino l'any 1272 podria ésser l'ambient hostil contra les seves posicions que posa en evidència el sermó predicat pel frare dominicà Guillem de Luxi, al Convent de Saint Jacques, i publicat fa uns anys per J.L. Bataillon. En aquest sermó llegim: «Philosophi ubicumque ascenderunt ad diuina errauerunt. Voco theologos philosophantes [...] qui alios retrahunt a libris sanctorum, conuertunt ad scientiam philosophicam». Cf. J. L. BATAILLON, *Les crises de l'Université de Paris d'après les sermons universitaires*, dins «Miscellanea Mediaevalia», 10 (1976), 168.

52. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286

regem II.⁵³ El contingut de la lletra confirma la referència. Efectivament, lle-gim:⁵⁴

«christiani per singulos status palam vita et moribus et afectibus Christum abnegarunt»,

i poc després afegeix:

«in toto corpore christiani collegii a planta pedis usque ad verticem non solum vivit, sed regnat et imperat talis apostasia».⁵⁵

Significa això «condemnar» *tota* l'Església? L'apostasia —negar Crist— pot estar escampada arreu de l'Església, però no per això se'n dedueix que tota l'Església sigui *damnata*. Quin sentit té atribuir a una persona particular la frase «damnat totam Ecclesiam»? Com pot condemnar Arnau de Vilanova o qualsevol altra persona l'Església? Quin sentit té? Vol dir que tota l'Església serà condemnada en el dia del judici final? Els signants de la sentència de Tarragona, certament, no varen filar prim a l'hora d'utilitzar el verb «damno» atribuït a Arnau.

VII. *Denunciatio facta coram Episcopo Gerundensi*, amb l'incipit «Coram vobis Reverendo», perquè afirma que la «revelatio facta Cirillo est praetiosior cunctis Scripturis Sacris», afirmació que és un error «in fide» ja que la fe depèn de la Sagrada Escripura i no pas d'aquella revelació; i, doncs, «preponit fidei dictam revelationem».⁵⁶

No fa gaire, en un estudi dedicat precisament a analitzar la influència de la revelació de Ciril en les obres espirituals d'Arnau de Vilanova,⁵⁷ vaig constatar que la tesi atribuïda a Arnau de Vilanova és literal. A la primera denúncia de Girona contra Bernat de Puigcercós, Arnau de Vilanova va afirmar que:⁵⁸

53. És a dir, la núm. 72 de l'inventari de Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 272; edició d'Antoni RUBIÓ i LLUCH, *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, I (edició facsímil). Estudi sobre A. Rubió i Lluch per Albert BALCELLS (Memòries de la Secció Històrico-arqueològica, LIV/1), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2000, 42-44.

54. Antoni RUBIÓ i LLUCH, *Documents...*, I, 42 i 43 respectivament.

55. Els inquisidors afirmen equivocadament que aquestes dues tesis són extretes de la *Lligó de Narbona*, cf. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286.

56. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286.

57. Jaume MENSA i VALLS, *Les obres espirituals d'Arnau de Vilanova i la «Revelació de sent Ciril» («Oraculum angelicum Cyrilli»)*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 28 (2009), 211-263. Cf. també Jaume MENSA i VALLS, *Arnau de Vilanova, pensador i reformador religiós*, 11-36, dins *Arnau de Vilanova reformador medieval. El vi i la medicina*. Edició a cura de Carme PLAZA, Montblanc, Associació Per Montblanc i la Conca, 2010.

58. ARNALDI DE VILLANOVA, *Denuntiatio Gerundensis contra fratrem Bernardum de Podio Ceroso praedicatorum*, Vat. Lat. 3824, f. 167a-b (Joaquim CARRERAS i ARTAU, *La polémica gerunden-*

«cuius reuelatio [és a dir, la revelació de Ciril] cunctis scripturis sacris est preciosior, quoniam scriptum de celo attulit ei angelus».

Els signants de la sentència, però, han negligit les explicacions immediatament posteriors del mateix Arnau de Vilanova; explicacions que els haurien advertit de l'error d'interpretar la frase precisament en el sentit que ho fan, és a dir en el sentit que Arnau de Vilanova «preponit fidei dictam revelationem», raó per la qual condemnen la tesi. Per quina raó és «més preciosa» la revelació de Ciril? No pel seu contingut, sinó perquè fou portada del cel en taules d'argent per un àngel. Les «escriptures sagrades» esmentades en el text arnaldia no són en sentit estricte els llibres de la Bíblia, com ho són inequívocament en la sentència de Tarragona. En el *Gladius iugulans thomatistas*, per si no n'hi hagués prou, Arnau de Vilanova acaba de completar les explicacions: cal no confondre la «raó de preciositat» amb la «raó d'autenticitat i acceptabilitat». Segons Arnau de Vilanova, inspirat en la lletra de presentació de la mateixa revelació,⁵⁹ l'oracle o la revelació de Ciril és més preciosa no pel seu contingut («*ratione rei*») sinó per la forma («*ratione modi*»): la Bíblia fou escrita en còdexs per mans humanes, la revelació de Ciril en taules d'argent per un àngel. Ara bé, la Bíblia és superior per «raó d'autenticitat i d'acceptabilitat»: si hom no creu en la Bíblia, «notaretur de heresi»; si hom no creu en la revelació de Ciril, en canvi, «non imputaretur ei ad heresim». Queda clar, doncs, al contrari del que afirma el text de la sentència, que per a Arnau de Vilanova «fides dependet ex Sacra Scriptura, et non ex illa revelatione». Arnau de Vilanova, certament, «non preponit fidei dictam revelationem».⁶⁰

se sobre el Anticristo entre Arnau de Vilanova y los dominicos, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», V [1950], 46). És segurament l'expressió més problemàtica. També havia fet servir les següents: «est in ecclesia Dei preciosissima» (*Eulogium...*), «multum preciosa est et solemnitas in Ecclesia Dei» (*Confessio Ilerdensis...*). I després del *Gladius iugulans thomatistas* (1304), Arnau de Vilanova, ja no la qualifica de «preciosa», «preciosissima» o «més preciosa», sinó de «solemnissima» (*Antidotum...*) o «molt solemne» (*Confessio de Barcelona*). Cf. Jaume MENSA I VALLS, *Les obres espirituals d'Arnau de Vilanova i la «Revelació de sent Ciril» («Oraculum angelicum Cyrilli»)*, 246, nota 124.

59. Cf. *Epistolam Cirilli presbiteri ad abbatem Ioachim*, Borgh. 205, f. 1a-b: «ut iuxta solacia sanctorum librorum, quibus Ecclesia indesinenter reficitur, et hunc carius secum habeant codicillum, ab illo magistro qui katedram habet in celo dignanter demissum. Hec itaque mea uerbula quodammodo necessaria, ut sum ratus, hiis sermo-[f. 1b]-nibus omnipotentis a regalibus sedibus mire uectis premisi, ut que celitus missa sunt, clarius quid sint per hec precedencia elucescant».

60. ARNALDI DE VILLANOVA, *Gladius iugulans thomatistas*, 121/543-123/605 (ed. Cosimo REHO, *La polemica di Arnaldo da Villanova contro i Domenicani Tomisti nel «Gladius iugulans Thomatistas» (1304)*. Tesi di laurea in Filosofia, Facoltà di Lettere e Filosofia, Università degli Studi, Bari, 1982).

VIII. *De belemosina, et sacrificio*, que comença amb les paraules «Al catòlic Enquiridor» i continua: «Faç-vos saber que la qüestió que vós en vostra letra proposats», perquè afirma que:⁶¹

- a) «opus misericordiae plus placet Deo quam sacrificium altaris», afirmació que és temerària i errònia, no només perquè el sagrament de l'Eucaristia és entre tots els sagraments de l'Església el més preciós i noble que hom pot oferir a Déu, sinó també perquè hi ha més raons d'acceptabilitat en el sagrament de l'Eucaristia que en l'almoïna;
- b) «quod stabiliens cappellanas vel faciens celebrari missas post mortem non facit opus caritatis, nec ex hoc meretur vitam eternam», la qual cosa és herètica i va contra allò que comunament sosté l'Església, contra el cànon de la Missa i contra la Sagrada Escripura;
- c) «qui in vita sua scit multitudinem indigentium et maxime amicorum Dei, et congregat et retinet superflua ad stabilendum cappellanas et perpetuandum missas post mortem, certum est quod cadit in aeternam dampnationem», afirmació falsa i temerària, si és que no es tracta d'indigents d'extrema necessitat;
- d) «quod in sacrificio altaris sacerdos offerens vel faciens offerri nihil Deo de suo offeret [*sic*], nec etiam voluntatem»; la qual cosa és segons els signants de la sentència falsa i temerària;
- e) «quod in helemosina magis representatur Passio Christi quam in sacrificio altaris», tesi falsa i temerària, perquè el sacrifici de l'altar és més commemoratiu de la Passió del Senyor, segons les paraules de Crist en la seva institució: «Hec quotienscumque feceritis in mei memoriam facietis»,⁶² i les de l'Apòstol: «Quotienscumque hunc panem, etc. mortem Domini annunciabitis [*sic*]»,⁶³
- f) «quod in sacrificio missae non laudatur Deus opere, sed solum ore». Aquesta afirmació és segons els signants de la sentència falsa i temerària.

L'original d'aquesta obra, segurament escrit en català, tal com indica l'*incipit* i permeten de suposar les dues versions, castellana i italiana (napolitana), no se'ns ha conservat.

61. Vegeu totes les tesis següents dins Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 287.

62. Frase literal del Cànon Romà: H. HÄNGGI, I. PAHL, *Prex Eucharistica*, I. *Textus e variis liturgiis antiquioribus selectis* (Spicilegium Friburgense, 12), Friburg, The University Press, 1998, 421-422. Cf. també: Stephen J. P. VAN DIJK, *The Ordinal of the Papal Court from Innocent III to Boniface VIII and related documents*. Completed by J. H. WALKER (Spicilegium Friburgense, 22), Friburg, The University Press, 1975, 513. Per al text de l'Evangeli, cf. Lc XXII, 18-20.

63. 1 Co XI, 26.

a i b) «Ancora contrastauano a quella parauola enna quali dice Dieo per lo propheta Osee: “Misericordiam uolui et non sacrificium”,⁶⁴ zo è: Yo uoglio que fazi opera de misericordia e non de sacrificio. E zo medesmo auia mostrato per Salamone, quando disse: “Facere misericordiam et iudicium magis placet Domino quam uictime”,⁶⁵ so è: Fare opera de misericordia e de dericto iudicio [f. 43r] plu place a nostro Singior que sacrificio. E ca per auentura pocterano alcuni dire que so se entende quanto allo sacrificio dello Uegio Testamento, e non dello Nouello, per so disse ennello *Euangelio de santo Marco*: “Diligere proximum tamquam se ipsum, maius est omnibus holocaustibus et sacrificiis”,⁶⁶ vole dire: Que amare syo proximo cosy como si medesmo, molto è plu grata cosa a Dyo que neguno sacrificio. En que dona ad entendre que la soa parauola non trae ni exceptua lo sacrificio de lo Nouo Testamento. E cosy como li desopre dicti farizei falzauano e traspassauano la doctrina de Dio en tucte le maynere que auete aodite, tucto cosy medesmo la falzano e la peruerteno tucty quilli que donano ad entendre que plu uale que ad-[43v]-dunete per fare capellanie e per fare cantare messe apresso uostri jorni, que si en uostra uita lo despartissite per li poueri» [...] [43v].⁶⁷ «Dunque, con ce ssia cosa que nostro Singiore, segundo que auete odito, aia maiure placere de opera de misericordia que de sacrificio, certe è que quilli que las-

64. Os VI, 6: «misericordiam volui et non sacrificium». Per les mateixes raons que hem indicat en analitzar la tesi condemnada de l'*Ad priorissam, de caritate*, també ara creiem justificat de citar el text inèdit del manuscrit de Roma, Collegio dei Francescani Irlandesi di Sant'Isidoro e San Patrizio, 1/58, en comptes del text més corromput de la versió castellana antiga, publicat per Josep Perarnau: J. PERARNAU ESPELT, *Dos tratados «espirituales» de Arnau de Vilanova en traducción castellana medieval* (Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica. Monografías, 25), Roma, Iglesia Nacional Española, 1976, 127-154 (*Introducción*: 127-132; text: 133-154). També publicat dins «Anthologica Anna», XXII-XXIII (1975-1976), 476-630.

65. Pro XXI, 3: «Facere misericordiam et iudicium magis placet Domino quam victima».

66. Mc XII, 33: «diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustibus, et sacrificiis».

67. En castellà, ARNAU DE VILANOVA, *De belemosina et sacrificio*, 222-243, ed. J. PERARNAU, *Dos tratados «espirituales»*, 139-140: «Otrosy contrastavan aquella palabra enn la qual dixo dios por el profeta osee: “misericordiam volo e non sacrificio”, que dize: misericordia quiero e non sacrificio; esto mesmo ovo mostrado por el sabyo salomón, quando dixo: “fazerem misericordiam iudicium magis placet domino: fazer obras de misericordia e de juyzyo más plaze a dios nuestro senyor que non fazer sacrificio. E algunos por auentura pueden fazer que esto se entyende quando el sacrefiço de destymonio suo sic de se ipsum etc; por eso dixo el senyor en el evangelio de sannt marcos: diligentes proximum según que a ty mesmo mucho es plazentera cosa e mucho más agradable a dios el amor del próximo que non sacrefiço ninguno, e que da a entender que en el su dicho non saca nin aparta el sacrefiço nuevo, es a saber, del nuevo testamento. E asy como los dichos fariseos falsavan la doctrina de dios e la trespavan en todas aquellas maneras que avedes oydas, e en aquella mesma manera la falsavan e la convyerten todos aquellos que vos dan a entender que más vale que allegedes con qué establescades capellanías para fazer cantar misas después de vuestros días, que sy en vuestra vida lo pusyéredes por obra».

sano a fare quello per questo, illo lassa a fare zo que plu place allo Syngiore e fao quello que meno li place» [...].⁶⁸

En el primer cas (a), potser sense adonar-se'n (?!), els signants de la sentència estan condemnant quasi al peu de la lletra una frase bíblica (Pro XXI,3), amb l'única variant de «sacrificium altaris» per «victime». Arnau de Vilanova, però, en la seva obra no se serveix només del text de *Proverbis*, ans també d'altres (Os VI, 6), en què surt explícitament la paraula «sacrifici». A més, dóna textos dels evangelis (Mc XII, 34) per mostrar que per *sacrifici* no s'ha d'entendre només el de l'Antic Testament.

Pel que fa al segon cas (b), Arnau de Vilanova en realitat no està afirmant la tesi que els signants li atribueixen sinó que està argumentant contra la contrària, és a dir, contra aquells que diuen que «maiure merito auerete, si zo que ue supera cascun anno, mectete de presente, zo è, cotanto como uiuerete, en fare capellanie o cantare messe, que en distribuire alli abisongiosi» (f. 45r).⁶⁹ A més, Arnau de Vilanova no parla mai de la tesi en sentit absolut sinó relativament, és a dir, en comparació amb les obres de misericòrdia.

c) [f. 44r] «La terza causa è ka cotaly doctrina [és a dir “plu uale que addunete per fare capellanie e per fare cantare messe apresso uostri jorni, que si en uostra uita lo despartissite per li poueri”] fa homo colere auaritia, que è peccato mortale. Ka certo è que tucte persone que reteono zo que non li è necesario, quando sape certamente que altri ne à granne necessitate, è auara e a duro core et crudele per auaritia. Dunqua, qui en soa uita, là doue sape la multitudine de ly abisongiosy et maiuremente amici de Dyo, aduna e rete so que illi sopera per fare capelle e perpetuare messe apresso soy jorni, certo è ke cade in eterna dampnacione» [44v] [...].⁷⁰ «E ka [f. 45r] dicete que alcune persone ue disseno que maiure merito auerete, si zo que supera cascun anno, mectete de presente, zo è, cotanto come uiuerete, en fare capellanie o cantare

68. En castellà, ARNAU DE VILANOVA, *De belemosina et sacrificio*, 251-258, ed. J. PERARNAU, *Dos tratados «espirituales»*, 140: «según que avedes oydo en commo nuestro sennor aya mayor plazer de obra de misericordia que de sacrefisçio, çierto es quel que dexa de fazer aquello que más plaze al sennor e faze aquello que menos le plaze e aquel que esto faze final mente nin conplyda [sic], ca aquel que desta gisa ama toda vya faze aquello que más le plaze e non lo quel plaze a dios nuestro sennor».

69. ARNAU DE VILANOVA, *De belemosina et sacrificio*, 286-289, ed. J. PERARNAU, *Dos tratados «espirituales»*, 141: «mayor mérito aureses si lo que vos sobra de cada anno ponedes de presente en fazer capellanías o en cantar misas que destribuyrlo a los menguados».

70. ARNAU DE VILANOVA, *De belemosina et sacrificio*, 261-269, ed. J. PERARNAU, *Dos tratados «espirituales»*, 140-141: «La terçera razón que es: atal dotryna faze omne onrrar e guardar la avariçia, la qual es pecado mortal: ca çierto es que toda persona que tyene lo que non le es nesçesario quando sabe que otros de aquello son en gran mengua, éste es avaro e ha duro coraççõn muy cruel por avariçia, pues que en su vida sabe la muchendunbre de los menguados e mayores amigos de dios, e allega y tiene aquello que le sobra para establecer capellanías e perpetuar misas después de sus días, çierto es que cae en eterna danasçion».

messe, que en distribuire alli abisongiosi, ia potete entendre que quisti contrastano alla doctrina de nostro Singior desopre dicta et dismentolo tacitamente».⁷¹

En aquest cas la tesi condemnada és pràcticament literal. Els signants salvarien la tesi si per pobres s'entenguessin pobres d'extrema necessitat: res no impedeix de pensar que Arnau de Vilanova s'estés referint justament a aquests.

d) [f. 46v] «Enno sacrificio de lo pane et de lo uino en la altare, non ue so lo corpo e lo sangue de nostro singior per uirtute ne per uolontate dello capellano, ne de neguno homo mortale, ma per la uirtute e per la uolontate de nostro singiore Ihesu Xrist» [...] «en quillo sacrificio noy nolli donamo niente dello nostro, ma illo dona sy medesimo alli soy fideli et illo medesimo è la ostia presentata a Dyo lo patre e illo medesimo è lo preyte principale que si medesimo offere per tucty [f. 47r] soy amici» [...] Ma quando complite lo [f. 47v] comandamento de nostro Singior per amore de illo soccorrendo alli abisongiosi, voy li offerite principale mente zo que è uostro, zo è, la uolontate».⁷²

En aquest cas no es tracta d'una citació al peu de la lletra, sinó d'una tesi sintètica, però que encaixa bé amb les afirmacions arnaldianes, tret d'un matís no del tot insignificant. Arnau de Vilanova, però, no ha dit que el capellà en el «sacrifici de l'altar» no ofereixi la seva voluntat, sinó que el pa i el vi no es transformen en cos i sang de Crist per la voluntat del celebrant. D'altra banda, ha afirmat que qui dóna als necessitats seguint el manament del Senyor ofereix la seva pròpia voluntat.

e) i f) [f. 48v] «tucti quilli ke per la recordansa della passione de nostro singior Ihesu Xrist destrubuiseno loro beni alli necessitosi membre soy, melgio complono lo sacrificio dello altare que si fecessero cantare messe, ka enna messa non se ne fa recordansa si non de core, cotanto como la deuocione dello

71. ARNAU DE VILANOVA, *De belemosina et sacrificio*, 286-291, ed. J. PERARNAU, *Dos tratados «espirituales»*, 141: «Otrosy dezudes que algunas personas vos dizen que mayor mérito aures si lo que vos sobra de cada anno ponedes de presente en fazer capellanías o en cantar misas que destrubuyrlo a los menguados, ya byen podedes entender que aquestas contrastan a la dotryna de nuestro sennor e desmiéntenlo callada mente».

72. ARNAU DE VILANOVA, *De belemosina et sacrificio*, 331-335, 339-343, 357-361, ed. J. PERARNAU, *Dos tratados «espirituales»*, 142, 142-143, 143: «en el sacrificio del pan e del uino del altar, que non es a el cuerpo nin la sangre de nuestro sennor por la virtud nin por el querer del capellán nin de ningún omne mortal, mas la virtud e la voluntad de nuestro sennor dios» [...] «en aquel sacrefisçio non le damos ninguna cosa de lo nuestro, ca antes da él a vos e a sus fieles a sy mesmo; él mismo es la ostya, la qual es presentada a dios padre; e él, preste mesmo, ofresçe principal mente a sy mesmo por todos sus amigos» [...] «sy non quando ofresçedes e conplides el mandamiento de nuestro sennor e por el sy amor, accoriendo a los menguados, esas oras vos le ofresçedes prinçipal mente voluntades, ca la criatura que ha entendimiento non ha en sy cosa tan propya commo la voluntad».

preyte et delli altri deo essere derizata et firmata en quella passione, ma enne la elemosina desopre dicta è la rebrenbransa de core e de facti, et è opera per la quali lo singiore è [f. 49r] laudato non tanto solamente de parauole, cossy como en era messa, ma de facti, ca aquesta è opera que encende lo coraio, et de quilli que prendono la elemosina et de quilli que lo uiden, en lo amore de nostro singiore Ihesu Xrist».

Són tesis extretes més o menys al peu de la lletra de l'obra condemnada.

IX. La *Informatio beguinorum*, perquè afirma que «in constitutionibus papalibus non est scientia nisi operum humanorum»: ⁷³ és fals, manifestament mentida i proper a l'error, perquè les constitucions papals contenen moltes coses relatives als articles de la fe i als sacraments de l'Església.

En la *Lliçó de Narbona* Arnau de Vilanova explica que els «clergues setglars» actuen per curiositat, i com a prova explica que prefereixen estudiar Dret en comptes de la santa Escriptura, tal com Jesucrist mostra en diversos llocs de l'Evangeli. A aquests clergues, *Lliçó de Narbona*, ⁷⁴ «fan-los estudiar en leys dels emperadors e en les constitucions papals, hon no ha saber ni sciència sinó de les obres humanals, e deixen l'estudi de la sancta Scriptura, hon és lo saber de les obres divinals» [...] «e volen fer advocats en cort temporal de cels que nostre Senyor vol fer assessors en la cort celestial».

La contraposició entre el Dret i la sagrada Escriptura, o «cort temporal» i «cort celestial» si es vol, era absolutament corrent en l'època. Arnau de Vilanova no nega de cap manera que les constitucions papals (de fet ell diu «lleis dels emperadors» i «constitucions papals» alhora) no continguin qüestions relatives a la fe o als sacraments, simplement estableix una analogia entre la Bíblia, que és «saber de les obres divines» i el Dret, que és saber o ciència de les «obres humanals». Aquesta afirmació no té res d'excepcional. Tomàs d'Aquino, per exemple, afirma: «lex omnis directiva est actuum humanorum». ⁷⁵

X. L'obra que comença amb les paraules «Per ço cor molts desigen saber oyr ço que yo vag denuncian», ⁷⁶ perquè «dicit quod nunquam Deus cominatus est aeternam dampnationem peccantibus, sed malum exemplum praebentibus», la qual cosa els signants de la sentència judiquen errònia tal com queda clar en molts llocs de l'Escriptura: *Mateu*, capítol XXV: «Ibunt hii in supplicium eternum»; ⁷⁷ i *Ezequiel*: «Anima quae peccaverit ipsa morietur». ⁷⁸

73. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 287.

74. ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1: Escrits religiosos*. A cura de Miquel BATLLORI. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU (Els Nostres Clàssics, A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino, 1947, 161/14-15. 23-24

75. *S. Th.*, I/II, q. 90, a. 1, c; I/II, q. 95, a. 1, arg. 3

76. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 287-288.

77. Mt XXV, 46.

78. Ez XVIII, 3.

Per l'*incipit* sabem que l'obra era escrita en català. L'inventari de les obres d'Arnau de Vilanova que dreçaren els marmessors el cita en llatí: «Si quis intente desiderat scire». ⁷⁹ L'obra només se'ns ha conservat en versions italiana-toscana i grega. ⁸⁰ Efectivament, en la versió toscana llegim: ⁸¹

«per significare ciò [la gravetat de l'escàndol], mai non si dicie nella Scrittura: “Guai a chi peca”, ma guai a colui per cui viene scandalo, cioè di male esemplo, facendo peccare altri». ⁸²

La versió grega és més explícita. Afegeix: ⁸³

«ὁ ἐστιν εἰπεῖν ὅτι οὐδέποτε εἶπεν ὅτι κατάρα καὶ καταδίκη ἐκείνοις, οἱ ἁμαρτήσουσιν, ἀλλὰ ἐκείνοις, οἱ ποιήσουσιν ἁμαρτάνειν τοὺς ἄλλους, ὅτι οὗτος ὁ λόγος “οὐαὶ” φέρει ἐν ἑαυτῷ σημασίαν κατάρας καὶ καταδίκης»

(«és a dir que mai digué que hi havia maledicció i condemna per a aquells que pequessin, sinó per a aquells que fecin pecar els altres, perquè aquesta expressió “Aï” duu en si mateixa un significat de maledicció i de condemna»).

Efectivament, el text grec, i segurament el seu original català o llatí, encaixen més amb la tesi censurada en la sentència que no pas la versió toscana. La frase «mai digué que hi havia maledicció i condemna per a aquells que pequessin» (de la versió grega) sembla ésser el centre de la reprovació per part dels inquisidors. Arnau de Vilanova, però, està comentant la gravetat de l'escàndol i per això ha aportat el text bíblic esmentat. L'objectiu és recalcar la gravetat del pecat d'escàndol. Els textos bíblics citats pels inquisidors deixen ben clar que el destí dels pecadors és la «condemna» (cosa que Arnau de Vilanova ja sabia), però no parlen per a res de la «maledicció». La frase arnaldiana segons la qual [Déu] «mai digué que hi havia maledicció i

79. Roc CHABÀS, *Inventario de los libros, ropas y demás efectos de Arnaldo de Villanueva*, dins «Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos», IX (1903), 193, núm. 111.

80. La versió italiana ens ha pervingut conservada en el còdex G. 3368, f. 51r-57r, de la Biblioteca Nazionale de Florència; fou publicada per Miquel BATLLORI, *Les versions italianes medievals d'obres religioses de mestre Arnau de Vilanova*, dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I (1951), 454-462, i reproduïda per Joan NADAL, dins ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus octo...*, 64-92; i per Raoul MANSELLI, *La religiosità d'Arnaldo da Villanova*, dins «Bullettino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoniano», 63 (1951), 92-100. La versió grega ha estat publicada, acarada amb la toscana, per Joan NADAL, dins ARNALDI DE VILLANOVA, *Tractatus octo...*, 64-92. Citarem la versió toscana (i la grega) segons l'edició de NADAL/BATLLORI.

81. ARNAU DE VILANOVA, *Per ciò che molti...*, 79/206-208.

82. Mc XVIII, 7: «Vae mundo a scandalis! Necessè est enim ut veniant scandala: verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit».

83. *Επειδήπερ πολλοὶ ἐπιθυμοῦσιν εἰδέναι*, ed. J. NADAL, 78/248-250. La traducció al català és del mateix Joan Nadal (79, nota 20).

condemna per a aquells que pequessin», no ha quedat desmentida pels textos bíblics al·legats pels signants de la sentència. Que Arnau de Vilanova no negava la possibilitat de la condemna eterna de l'infern, els inquisidors creien saber-ho prou bé, perquè, recordem-ho, havien condemnat la *Lliçó de Narbona* (cf. *supra*, III), per la raó (entre d'altres) que Arnau hi afirmava que «totus populus christianus ducitur in infernum». ⁸⁴ Semblantment, proscriuen l'*Ad priorissam, vel de caritate*, perquè Arnau de Vilanova hauria dit que tots els claustrals actuen sense caritat «et damnantur». ⁸⁵ En què quedem, doncs? Sembla tenir tota la raó del món Raoul Manselli quan a propòsit d'aquest text constata que els inquisidors donen a les paraules d'Arnau de Vilanova «un sentit que non avevano» i parla del «malanimo dell'Inquisizione». ⁸⁶

XI. *Alia informatio beguinorum*, amb l'*incipit* «Als cultivadors de la evangelical pobrea», perquè «dampnat omnes scientias praeter theologiam». ⁸⁷ El text que d'alguna manera serví de base als autors de la sentència fou sens dubte:

«no volem estudiar en sciències philosophical o seglars, ne en les tradicions o doctrines o ensenyament de Déu; res escutar o enquerre per investigació o ensercament d'umana subtilitat [...] volem en les dites ciències ésser no tan solament rudes e ydiotes, mas encara cechs per tal que re d'aytal lum e nós no veygam, e encara sorts, no tan solament a dissimular nostres ontas e nostres blasfèmies, mas encara a no oyr disputacions o lissons d'aytals coses [...] e volem no tan solament ydiotes, mas encara foys ésser reputats en remembransa de la passió de nostre Déus Jhesucrist, per tal que ayam la saviea de Déu e no d'aquest món, magerment con moltes veus en sermons aiam oyt preÿcar que crestià en quant crestià res àls no deu fer, mas seguir Jhesucrist als més que porà en exemples e en sa doctrina e sos ensenyaments, e que les filosophicals envestigacions no són pròpies dels crestians, ans són comunes a tots lo [*sic*] infeels». ⁸⁸

Arnau defensa i justifica les opcions dels beguins. La repetició del verb «volem» limita l'abast de les afirmacions a un àmbit purament personal. No hi ha cap «condemna»: potser la frase que més se li podria assemblar seria la que afirma «que les filosophicals envestigacions no són pròpies dels crestians, ans són comunes a tots lo [*sic*] infeels», però, àdhuc en aquest cas, no es tracta d'un judici de valor sinó d'una constatació fàctica difícilment qüestionable.

84. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286.

85. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 286.

86. Raoul MANSELLI, *La religiosità d'Arnaldo da Villanova*, 38.

87. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 288.

88. ARNAU DE VILANOVA, *Alia informatio beguinorum*, 71/490-72/496, 72/509-517, 72/521-73/536 (ed. Josep PERARNAU i ESPELT, *L'«Alia informatio beguinorum» d'Arnau de Vilanova* [Studia, textus, subsidia, II], Barcelona, Facultat de Teologia, 1978).

Els inquisidors no són de cap manera fidels als textos arnaldians.⁸⁹ I tampoc no varen entendre que no només no volien estudiar «sciències philosophicals», sinó tampoc teologia («tradicions o doctrines o ensenyament de Déu»). Per quina raó la teologia havia d'ésser una excepció?

XII. Els libels que comencen amb les paraules: «Davan vos senyor en Jacme per la gràcia de Déu Rey Daragó propòs yo Maestro [sic] A.»; «Cant fyu Avynuó»; «Entès per vostres paraules», i la intitulada *Responsio contra Bn. Sicardi*, perquè en totes elles «de propinquo adventu Antichristi, et determinato tempore finis mundi temerarie et erronee locutus est contra Scripturam et doctores ejus sive expositores, et in quibusdam quae in hiis libellis dixit, jam aparuit falsus denunciator».⁹⁰

El primer *incipit* coincideix pràcticament amb el de la *Confessió de Barcelona*, que fa: «Davant vós, molt alt e clar senyor En Jachme, per la gràcia de nostre senyor Jesuchrist rey de Aragó»;⁹¹ el segon és el del *Raonament d'Avinyó*: «Quant fuy en Aviyon»; i el tercer és el ja esmentat de l'obra perduda *De fine mundi* (cf. *supra*). L'obra esmentada en quart lloc, aquesta no amb l'*incipit* sinó amb el títol, *Responsio contra Bn. Sicardi*, tampoc se'ns ha conservat. Haurérem de limitar-nos, doncs, a confrontar el text de la sentència amb les dues primeres obres, la *Confessió de Barcelona* i el *Raonament d'Avinyó*.

Efectivament, la *Confessió de Barcelona* diu:⁹²

«confés haver scrit que-l temps del damunt dit enemich serà de infra aquest centenar que ara corre».

89. Josep PERARNAU I ESPELT, *L'«Alia informatio beguinorum»...*, 74, fa l'observació següent: «Pensar que la doctrina d'Arnau resultava afectada per la proposició "damnat omnes scientias praeter theologiam" només demostra dues coses a càrrec dels inquisidors: la primera que a l'hora de condemnar no miraven massa prim, car la fórmula que acabem de recordar no és pas un model de fidelitat al pensament d'un autor que hom vol condemnar; segona, que segurament ni tan sols van entendre el que Arnau realment deia. Els qui partien del pressupòsit que Aristòtil encaixava, gairebé de manera perfecta, amb la fe cristiana i en feien un aiguabarreig al qual donaven el nom de teologia, ni tan sols entenien que hom no pogués estar d'acord, no ja amb el resultat de l'operació, ans amb els mateixos pressupòsits».

90. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 288.

91. ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1: Escrits religiosos*. A cura de Miquel BATLLORI. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU (Els Nostres Clàssics, A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino, 1947, 101/12-14. Cf. Jaume MENSA I VALLS, *La vernacularització al català de textos profètics, bíblics i teològics en la «Confessió de Barcelona» d'Arnau de Vilanova*, 45-56 dins *El saber i les llengües vernacles a l'època de Lull i Eiximenis. Estudis ICREA sobre vernacularització*. Edició d'Anna Alberni, Lola Badia, Lluís Cifuentes, Alexander Fidora (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 170), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

92. ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1: Escrits religiosos*. A cura de Miquel BATLLORI. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU (Els Nostres Clàssics, A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino, 1947, 110/17-19.

En el *Raonament d'Avinyó* llegim:⁹³

«en aquest centenar que ara corre, del qual són ja passats quaxx ·IX· anys, ferirà lo món, en aquel an e en aquel dia que Déus sab; e que lo major Antichrist qui ésser deu aurà complit son cors d'enfra los primers ·XI· anys d'aquest centenar»

El text de la sentència condemnatòria és molt genèric. No diu quin és l'opuscle ni què hi va afirmar Arnau de Vilanova, de tal manera que pogués ésser titllat pels signants de la sentència de «falsus denunciator».⁹⁴ En totes dues obres, certament, Arnau de Vilanova anuncia la vinguda més o menys propera de l'Anticrist. En el *Raonament d'Avinyó* hi ha també una referència a la fi del món per al segle XIV, però en canvi en la *Confessió de Barcelona* no surt per a res aquest tema. A un càlcul que preveu el seu resultat per abans d'un segle (sense possibilitat de concretar més) li escau l'expressió «determinato tempo-

93. ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1*, 169/14-19.

94. Potser els inquisidors es refereixen a la frase de la *Confessió de Barcelona* (ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes*, 137/6-13), segons la qual els falsos religiosos seran vençuts per un papa espiritual i un vicari seu abans de deu anys, és a dir, de l'any 1315, any que en la data de la sentència ja ha passat i per tant Arnau ja seria «falsus denunciator»: «Encara confés haver scrit que les lagostes damunt dites entre ·x· anys seran caçades e gitades de tot lo poble dels christians, axí que en neguna part no gosaran aparèixer. Car, segons que és scrit en les revelacions damunt dites, Déu labores trametrà als christians pastor e vicari seu qui açò complirà, e refermarà la veritat e la quaritat del christianisme». D'entre les referències arnaldianes al papa espiritual, aquesta sembla la més concreta i la que podria donar base a l'afirmació de la sentència. Si Arnau de Vilanova hagués identificat sense cap mena de dubte aquest papa espiritual amb Climent V, mort Climent V sense haver portat a terme els plans previstos per Arnau, també tindria sentit l'acusació. Però els textos d'Arnau en aquest sentit no són clars, suggereix més que no pas afirma detalladament. En la *Informació espiritual* (ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1*, 241/29-241/8), Arnau diu a Frederic de Sicília: «E, oltra aquests béns, venrà'n un altre, que serà compliment de tot açò: quar totes les revelacions divines denuncien que, sopte que aytal príncep serà entre cristians aparegut, aquell an matex, sie natural o emergent (quar açò no determenen), susc[i]tarà Déus en terra un papa spiritual, que vol dir pur a[postòlic], qui ab aytal rey porgarà tot crestian[i]sme, e tornarà'l universsalment a la veritat primera, ço és, de Jesuchrist e dels apòstols». El rei és sens dubte Frederic de Sicília i el papa podria ésser Climent V. Al mateix Climent V, en el *Raonament d'Avinyó* (ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1*, 217/9-19), li diu: «Encara, per tal que pus diligents siats a promoure aquesta veritat, vos faz saber que les revelacions divines dien que la denunciació damunt oйда farà fer Déus altra vegada [Arnau li acaba d'explicar que ell mateix ja l'havia fet a Bonifaci VIII i a Benet XI], axí com per terça monició, a la Seylla apostòlica. E d'açò só cert, mas per qui, o en qual loc, o cant, no-u sé; mas bé sé que, si la terça denunciació menyspreen, Déus començarà, en l'an segos après, fer en ells, e en lurs pilars terribles juhiis, dels quals d'orient entrò en occident se maraveyllaran totes gents». Per a les esmentades «revelacions divines», especialment la «revelació de sent Ciril» («*Oraculum angelicum Cyrilli*»), dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 28 (2009), 211-263, concretament 241-242.

re»?⁹⁵ Els signants de la sentència no indicaren els «doctores sive expositores» presumptament contraris a les tesis arnaldianes, en canvi, Arnau de Vilanova, en la *Confessió de Barcelona*, dedica vuit pàgines a concretar i exposar quines autoritats abonen les seves tesis.⁹⁶

3. CONCLUSIONS

1. La sentència de Tarragona de 1316 és de fet el darrer acte d'un llarg procés històric que va començar arran dels fets de París de 1299.⁹⁷ A partir d'aquesta data i fins al 24 d'agost de 1305, és a dir, el dia en què Climent V

95. Segurament, aquesta manca de concreció de l'error d'Arnau de Vilanova en la sentència de Tarragona és el motiu que empenyé l'Inquisidor Eimeric a redactar de la manera següent el resum d'aquest «error arnaldia»: «Quintusdecimus error et falsitas est quod anno ab incarnatione Domini MCCCXXXV esset mundi finis totaliter», NICOLAI EIMERICI, *Erroris Arnaldi de Villanova*, 265, *Directorium inquisitorum*, Roma, 1587. Eimeric ha extractat els errors de la sentència, però aquest darrer error sembla que no l'ha entès o no hi ha trobat sentit. Si aquest any (1335) realment fos l'al·ludit pels signants de la sentència, com podrien dir, abans d'acabar el 1316, que Arnau de Vilanova ja és un «falsus denunciator»? D'on ha tret Eimeric aquest any (1335)? No sembla que en les obres autèntiques d'Arnau de Vilanova hi hagi cap fonament per fer-ho, més aviat nega aquesta possibilitat. Fins i tot confonent els anys de la manifestació de l'Anticrist amb els de la fi del món, hom no pot arribar a aquesta conclusió. Una possible font d'Eimeric podria ésser la pseudoarnaldiana *Expositio Apocalypsis*. Efectivament, l'autor d'aquesta obra preveu la data de la manifestació de l'Anticrist (no la de la fi del món com diu Eimeric) per a l'any 1332 (que obté de sumar el número de la «bèstia», el 666). Cf. ARNALDI DE VILLANOVA, *Expositio super Apocalypsi*. Cura et studio Ioachimi CARRERAS I ARTAU, coope-rantibus Olga MARINELLI MERCACCI et Iosepho M. MORATÓ I THOMAS (Corpus Philosophorum Medii Aevi, Arnaldi de Villanova, Scripta Spiritualia, I), Barcelona, Union Académique Internationale, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1971), 177/270-290. Concretament, 177/282-285, afirma: «Cum igitur sexcenti sexaginta sex sint medietas mille trecentorum triginta duorum, aperte docetur hic quod, quando divulgatio Christi curret in isto numero annorum, tunc divulgabitur Antichristus». I si com sembla entre la manifestació pública de l'Anticrist i la vida pública de Jesucrist hi ha una correspondència, a la data de 1332 hi hem de sumar tres anys més, i així obtenim l'any 1335. Sobre el calcul apocalíptic de l'*Expositio Apocalypsis*, vegeu el meu *Sobre la suposada paternitat arnaldiana de l'«Expositio super Apocalypsi: anàlisi comparativa d'alguns temes comuns a aquesta obra i a les obres polèmiques d'Arnau de Vilanova»*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 144-148. Hom trobarà un estat de la qüestió sobre l'autoria de l'*Expositio Apocalypsis* en l'article següent: Jaume MENSA I VALLS, Joan REQUESENS I PIQUER, *Arnau de Vilanova: herència de cent vint-i-cinc anys d'estudis*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXV (2006), 535-536.

96. ARNAU DE VILANOVA, *Obres catalanes. Volum 1: Escrits religiosos*. A cura de Miquel BATLLORI. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU (Els Nostres Clàssics, A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino, 1947, 110/19-118/20.

97. Per a una presentació global de la polèmica escatològica: el context històric, els personatges, les obres, però sobretot els arguments i les argumentacions, vegeu el meu *Les raons d'un anunci apocalíptic. La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els filòsofs i teòlegs professionals (1297-1305): anàlisi dels arguments i de les argumentacions* (Col·lecció Sant Pacià, 61), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1998. El lector interessat hi trobarà bibliografia.

reservà a la Santa Seu l'examen i el judici de les obres arnaldianes, els teòlegs professionals (els professors de París primer i els dominics Bernat de Puigcerçós, Joan Vigorós i Martí d'Ateca, després) combaten doctrinalment i amb iniciatives legals les posicions d'Arnau de Vilanova. En vida d'Arnau de Vilanova i de Climent V els teòlegs professionals adversaris d'Arnau no se'n van sortir. Morts Arnau i sobretot Climent V, el seu protector, sota el pontificat de Joan XXII arriba el moment propici per a una sentència condemnatòria. La sentència, certament, fou recorreguda i protestada pels marmessors d'Arnau, però aquestes accions no tingueren conseqüències.

2. Els signants (és a dir, els autors) de la sentència examinen i condemnen tesis d'obres que Arnau de Vilanova havia presentat en audiència pública al papa Climent V, que el papa havia acceptat i se n'havia reservat l'examen i el judici, no només per a ell sinó per a la Santa Seu («recipiebat ea et examini ac iudicio suo et sedis apostolice reseruabat», transcriu el notari, cf. *supra*, Vat. Lat 3824, f. 260d), i que, per tant, estaven sotmeses a l'examen de la Santa Seu. És el cas de l'*Apologia...* i la *Prima denunciatio Gerundensis*. No hauria estat més convenient, des del punt de vista de la correcció del procés,⁹⁸ deixar de banda aquestes dues obres? En utilitzar-les, els signants de la sentència s'exposen a al·legacions i protestes (com les que de fet presentaren els marmessors), ja que, efectivament, no hi ha cap mena de dubte que aquestes obres sí que resulten afectades per la reserva papal. El procés, podien dir els marmessors, «fuerit juri contrarius et a non suo iudice factus», i podien citar a continuació tot un reguitzell de cànons al seu favor.⁹⁹ Només ens expliquem aquesta relliscada processal per la precipitació amb què varen actuar els signants de la sentència.

98. Recordem, però, que el procés inquisitorial era sumari, «simpliciter et de plano, sine strepitu et figura iudicii», amb l'únic condicionament de ser fidel a la veritat dels fets. Cf., per exemple, *Sextus Decretalium*, liber V, tit. II, cap. VIII/3 (Emil FRIEDBERG, *Corpus Iuris Canonici*. II, *Decretalium collectiones*, Leipzig 1879, col. 1072). El lector interessat trobarà més indicacions en l'article de Josep PERARNAU I ESPELT, *Problemes i criteris d'autenticitat d'obres espirituals atribuïdes a Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 96, nota 242.

99. Roc CHABÀS, *Arnaldo de Vilanova y sus yerros teológicos*, 377: «Unde cum predictus processus, si quis factus fuit contra opera dicti magistri Arnaldi, fuerit juri contrarius et a non suo iudice factus, cum stimare super fide vel questione fidei ad solum Christi Vicarium et successorem beatri Petri pertineat, idest ad Summum Pontificem, ut legitur in corpore *Decretorum*, ·xx^a··iiii^a, questione prima, ·c· *Quotiens*; et notatur expresse ·LXXX· distinctione [*sic*: distinctio]ne], ·c· ·ii^o·; et causa fidei inter majores causas connumeretur quas summus pontifex sibi specialiter reservavit, ut predicta leguntur *Extravag. De translat. Episcopi vel electi*, ·c· ·primo·; *Extrav. De officio legati*, ·c· *Quod translationem*; *Extrav. De baptismo et ejus effectu*, ·c· *Majores*, cum multis aliis et similibus». Cf. també Mateu RODRIGO LIZONDO, *La protesta de Valencia de 1318*, 259-263. En conseqüència amb aquesta argumentació, Roc Chabàs (p. 368) sostenia que Arnau de Vilanova «no fue un hereje formal»; i Mateu Rodrigo qualifica la línia argumental dels marmessors d'«irreprochable» (p. 247).

3. Els signants de la sentència condemnen tesis, no d'una obra (*editio*), sinó d'una lletra personal, l'*Epistola ad Iacobum regem II*, que anomenen libel o tractat, però que de cap manera ho és.¹⁰⁰ Tant les dues obres arnaldianes esmentades en el punt anterior com aquesta lletra foren escrites en llatí i de cap manera podien «perducere ad errorem» cap home o dona simple.

4. Els signants de la sentència atribueixen dues tesis a una obra (*Lliçó de Narbona*) que són extretes *ad litteram* d'una lletra també condemnada (l'*Epistola ad Iacobum regem II*). I quan s'ocupen d'aquesta lletra no diuen res d'aquestes tesis. Dels signants d'un text jurídic de conseqüències tan greus hom esperaria més rigor i més cura.

5. Els signants de la sentència condemnen frases bíbliques (o paràfrasis) pensant que estan condemnant tesis arnaldianes. Si a la Bíblia podem llegir frases com «misericordiam uolui et non sacrificium» (Os, VI, 6) o «diligere proximum tamquam se ipsum, maius est omnibus holocaustibus et sacrificiis» o sobretot «facere misericordiam et iudicium magis placet Domino quam uictime» (Pro XXI,3), com poden els signants de la sentència qualificar la tesi «opus misericordiae plus placet Deo quam sacrificium altaris» de temerària i fins i tot errònia?

6. Els signants de la sentència condemnen conseqüències que es derivarien, segons ells, de les tesis arnaldianes, o expressions sintètiques, però que no són afirmacions que es puguin trobar *ad litteram* en les obres d'Arnau de Vilanova. És el cas per exemple de les conclusions segons les quals «non sit gratia in tota Ecclesia militante» i «tota Ecclesia militans dampnetur» que els autors de la sentència projecten a la *Lliçó de Narbona*.

7. Els signants de la sentència utilitzen un vocabulari poc rigorós, inadequat per a un escrit jurídic: fórmules com [Arnau] «damnat» («damnat totam Ecclesiam», «damnat omnes scientias», per exemple), què signifiquen exactament quan es refereixen a una persona particular? Expressions com, per exemple i entre d'altres, «videtur esse», «videtur annuere», «videtur quod»,¹⁰¹ són enllaços lògics prou fermes per fonamentar una sentència condemnatòria com la que varen emetre i de conseqüències tan negatives?

8. Els signants de la sentència tergiversen amb coneixement de causa el sentit d'algunes afirmacions d'Arnau de Vilanova, com per exemple la relati-

100. És a dir, la núm. 72 de l'inventari de Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 272; edició d'Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Documents...*, I, 42-44.

101. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 285 (bis) i 286.

va a l'oracle de Ciril. A continuació de la tesi que condemnen, Arnau de Vilanova explica com s'ha d'interpretar aquesta afirmació. Els autors de la sentència no només no la tenen en compte, sinó que interpreten l'afirmació d'Arnau de Vilanova contra la seva pròpia explicació. Un cas semblant és el de la generalització de l'*omnes/tucty* de l'*Ad priorissam, de caritate*: l'interpreten de la pitjor manera possible.

9. Els signants de la sentència converteixen l'expressió i la justificació d'unes opcions personals en uns judicis universals vàlids per a tothom. Que una persona no vulgui estudiar no significa de cap manera que condemni absolutament l'estudi. Afirmar «no volem estudiar» no comporta necessàriament condemnar «omnes scientias».

10. Els signants de la sentència no varen entendre el pensament d'Arnau de Vilanova, què era per a ell el cristianisme, la teologia, la fe; quins eren els límits de la raó humana i quines les seves possibilitats de coneixement. S'afegaven a allò que els sembla més condemnable de les obres d'Arnau de Vilanova sense preguntar-se si realment ho han entès bé.

11. Els signants de la sentència no fan ni un sol esment al dret canònic. Enlloc no estableixen els fonaments de dret sobre els quals s'assenta la seva sentència. Quina diferència respecte de la *Protesta* contra aquesta sentència presentada per Ramon Conesa davant el bisbe de València! En un paràgraf fa esment als diversos canons del dret canònic contraris a la sentència.¹⁰²

* * *

En síntesi, la sentència de Tarragona de 1316, sembla un cúmul de despropòsits. Els errors comesos pels seus autors (condemnar obres arnaldianes que sense cap mena de dubte estaven reservades a la Santa Seu, atribuir tesis a unes obres que en realitat són d'altres obres, condemnar textos bíblics) fan pensar que varen actuar precipitadament, sense un temps suficient d'estudi de les obres arnaldianes. El text de la sentència està poc treballat jurídicament, redactat amb poca cura, sense indicar els fonaments de dret. El fet que la sentència arribés en situació de Seu vacant a Tarragona i només dos mesos després d'haver estat coronat el nou papa Joan XXII (pontificat que representà un punt d'inflexió en el capteniment de la Santa Seu davant els corrents espiritualistes), fa pensar que els signants de la sentència volien aprofitar, sense perdre gens de temps, un moment que creien oportú. Des del punt de vista material, la majoria de les tesis condemnades no es corresponen amb els tex-

102. Cf. nota 99.

ros arnaldians: en són síntesis o conseqüències poc objectives i equànimes, les tergiversen. Els signants de la sentència no són fidels als textos arnaldians. Sembla que hi ha una clara voluntat de condemnar les obres arnaldianes, ni que sigui pel mètode de fer-li dir allò que no diu.

APÈNDIX

PRECISIONS SOBRE LA DATA I ELS AUTORS DE LA SENTÈNCIA DE TARRAGONA DE 1316

D'una lectura atenta del text de la sentència de Tarragona de 1316, contrastada amb el *modus operandi* seguit en un procés inquisitorial,¹⁰³ n'obtenim la informació següent sobre el mateix procés seguit, llur cronologia i llurs autors:

a) Jofre de Cruïlles, «Praepositus Terraconae, [gerens] vices Terraconae Archiepiscopi Sede vacante»,¹⁰⁴ havent-li arribat a oïda per diverses fonts que Arnau de Vilanova hauria escrit molts tractats que contenen heretgies, errors, afirmacions temeràries, falses o dubtoses sobre la fe, i per tal d'evitar que es difonguin entre el poble fidel (laics i clergues), «studuimus quod possemus praedictis erroribus adhibere, cum ad hoc teneamur, remedium opportunum» (284). Jofre de Cruïlles és formalment qui pren la iniciativa, doncs, del procés inquisitorial.

b) Amb aquesta dita finalitat, Jofre de Cruïlles crida Joan de Llotger, «Inquisitor haereticae pravitatis in regnis et dominio Domini Jacobi, illustris Regis Aragonum» (288), i ambdós conjuntament deliberen i decidexen la manera de procedir en aquest cas. A partir d'aquest moment actuaran conjuntament («ambo simul»).

103. Vegeu l'estudi i l'aplec documental de Josep PERARNAU, *El procés inquisitorial barceloní contra els jueus Janto Almulí, la seva muller Jamila i Jucef de Quatorze (1341-1342)*, dins «Revista Catalana de Teologia», 4 (1979), 309-353, en el qual gràcies a l'anàlisi del procés inquisitorial esmentat en el títol, conservat sencer, l'autor reconstrueix detalladament les fases i l'estructura processal d'una causa d'inquisició.

104. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 283. En endavant citarem el text de la sentència indicant només el número de la pàgina entre parèntesis. Estem convençuts que un estudi sobre les persones que d'una o altra manera varen intervenir en aquests processos inquisitorials, i especialment sobre la relació que van mantenir amb Arnau de Vilanova, aportaria informacions significatives. Jofre de Cruïlles havia estat i era un estret col·laborador de Jaume II; fou també abat de Foix; Joan de Llotger professà al convent de Santa Caterina de Barcelona, ocupà diversos càrrecs a l'interior de l'Orde de Predicadors i fou Inquisidor general de la Corona d'Aragó. Sobre Jofre de Cruïlles, vegeu Josep PERARNAU, «Introducció» dins el volum V dels *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia* (en procés de publicació).

c) D'acord amb el dret canònic i per tal de procedir amb la major seguretat possible, Jofre de Cruilles i Joan de Llotger criden diversos «vivos [*sic!*: viros] venerabiles, et discretos et litteratos religiosos» (284), als quals fan l'encàrrec d'examinar els errors i les temeritats que hi pugui haver en les obres d'Arnau de Vilanova («quibus commissimus quod diligenter examinarent errores et temeritates, qui continebantur in dictis tractatibus et libellis», 284). Aquesta comissió era formada per vuit membres: Bernat Domènec (lector dels frares predicadors de Barcelona), Pere Tomàs (lector dels frares menors de Barcelona), Bernat del Pi (lector dels frares predicadors de Lleida), Arnau de Canelles (lector franciscà), Bernat Simó (lector dels frares predicadors de Tarragona), Guillem Ça Roca (lector dels frares menors de Tarragona), Jaume Ricard (cistercenc, lector al monestir de Poblet) i Ramon Otger (cistercenc, lector al monestir de Santes Creus). Tots els membres eren «lectors» i pertanyien a ordes religiosos: tres dominics, tres franciscans i dos cistercencs.

d) El dissabte dia 6 de novembre de 1316, «in Capitulum canonicorum Terraconae ecclesiae» (284-285), l'esmentada comissió exposà els resultats del seu examen. Amb els membres de la comissió presents i amb l'assistència de diversos teòlegs (el nom i el càrrec dels principals consta tot seguit),¹⁰⁵ Jofre de Cruilles i Joan de Llotger, d'acord amb els motius que varen inspirar el procés, «de consilio et expresso assensu omnium praedictorum libellos et tractatus qui inferius continentur duximus sententialiter condemnandos» (285). En conseqüència, «dictus Praepositus et dictus Inquisitor dampnamus, reprobamus ac sententialiter condemnamus libellos sive tractatus dicti magistri Arnaldi per ordinem qui secuntur» (285). I a continuació ve la llista de les obres i les tesis condemnades. El dia 6 de novembre, doncs, no és la data de la sentència sinó el dia que la comissió d'experts exposà el seu *consilium* i aquest fou assumit pel Prepòsit i l'Inquisidor.

e) El dilluns dia 8 de novembre, Jofre de Cruilles i Joan de Llotger promulguen la sentència. Reconstrueixen tot el procés seguit fins aquest moment i afegeixen: «nolentes a predictorum sapientium consilium declinare, immo adhaerere eis potius» (288), «sententialiter condemnamus omnes praenominatos libellos» (288) (és a dir, les del *consilium*) i estableixen l'obligació que les persones que tinguin alguna obra d'Arnau de Vilanova els l'han de presentar abans de deu dies després d'ésser publicada la sentència.¹⁰⁶ El dia 8 de

105. El principal d'aquests personatges i esmentat en primer lloc és Jaume Alamany, Provincial dels dominics de la Província d'Aragó.

106. En el cas dels ciutadans de Tarragona els deu dies comencen a comptar el mateix dia 8 de novembre; en el cas dels altres llocs de la província (eclesiàstica) de Tarragona (és a dir, en aquell moment, quasi tota la Corona d'Aragó), el dia en què la sentència fos publicada en aquell lloc. Qui tingui obres d'Arnau de Vilanova i no les presenti, serà excomunicat. Si algú

novembre és, doncs, la data de la promulgació de la sentència («Lata haec sententia in Capitulo Sedis Terraconae, dia lune ora tertiae quae fuit sexto idus novembris, anno Domini millesimo trecentesimo sextodecimo», 289). A continuació, consten els testimonis presents a l'esmentat acte de publicació de la sentència. Sembla que hi assistí una gran gernació («maxima multitudo», 289). La sentència fou signada i segellada per notari públic.¹⁰⁷ I les obres devien ésser cremades. L'espectacle no podia fallar.

Resumint: el prepòsit, prebost, paborde o vicari general de la diòcesi de Tarragona en seu vacant, Jofre de Cruïlles, i l'inquisidor general Joan de Llotger instruïren (a petició del primer) el procés inquisitorial i en publicaren solemnement la sentència final el dilluns dia 8 de novembre de 1316. En són, pròpiament, els autors. De fet, assumiren els resultats (*consilium*) de la comissió de teòlegs que nomenaren per a estudiar les obres d'Arnau de Vilanova i que foren exposats (i suposadament debatuts) davant les dites autoritats assistides per teòlegs, el dissabte dia 6 de novembre.¹⁰⁸

o algunes persones persisteixen durant un any, l'Inquisidor per a tota Província Tarraconense —i també el Prepòsit per a la diòcesi de Tarragona— «poterit contra tales tanquam contra hereticos procedi secundum legitimas sanctiones» (Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 289).

107. Francesco SANTI, *Arnau de Vilanova...*, 289: «Sigñum mei Arnaldi Sormat, notarii publici Terraconae pro Arnaldo de Ma[r]torello, notario publico eiusdem, qui praedictis interfui et haec clausi».

108. Així, doncs, afirmacions com «todos los cuales [Prepòsit, Inquisidor, teòlegs de la comissió, teòlegs assessors] ... dieron su dictamen y calificación de las obras de Arnaldo el sábado 8 antes de los Idus de noviembre de 1316» (Marcelino MENÉNDEZ Y PELAYO, *Arnaldo de Vilanova*, 80-81), o «una asamblea eclesial [i més si hom diu que fou «auspiciada por el inquisidor Eymerich»] condena catorce proposiciones arnaldianas» (Francisco J. TARAZONA, *Arnau de Vilanova*, 103), o d'altres per l'estil ben freqüents en la bibliografia arnaldiana, són si més no inexactes.